

Erdélyi Zsuzsanna emléktábla avatás
2015. január 11. 17.00 óra
Budapest V., Váci u. 79.

Solymosi Tari Emőke zenetörténész beszéde

Hölgyeim és Uraim, tisztelt Emlékezők!

Ez az épület, amelyben most állunk, a Belváros első négyemeletes lakóháza, a magyar tudományos és művészeti élet két kiemelkedően jelentős személyiségének is otthont adott, hosszú évtizedeken át. 2013 februárjában, az 50. halálévfordulón került fel az egyik oldalra Lajtha László, a XX. század első felének egyik legnagyobb zeneszerzője és népzene kutatója emléktáblája, ma pedig Erdélyi Zsuzsanna születésének 95. évfordulója alkalmából avatjuk fel ezt a másik emléktáblát, amely a kivételesen gazdag életművet ránk hagyó néprajztudósról emlékezik meg. Dr. Lajtha László a Francia Szépművészeti Akadémia levelező tagja, Dr. Erdélyi Zsuzsanna pedig a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Népművészeti, Néprajzi Tagozat vezetője volt.

A két jeles tudós életútja sok szálon fonódott össze. Lajtha Lászlónak volt köszönhető, hogy Erdélyi Zsuzsanna és családja ebbe a házba költözhetett. Ő fogadta be népzene kutató csoportjába a kommunista pártba lépni nem akaró, ezért rövid úton elbocsájtott külügyért, az első magyar női diplomatát, aki így lett Lajtha egyik legfontosabb munkatársa, a szövegek felelőse (ahogy Lajtha tréfásan mondta: Textologa), és aki 1953-tól egy évtizeden át így sajátíthatta el Lajthától a népzene és a néphagyományok gyűjtésének minden fortélyát. (Persze, jegyzem meg zárójelben, volt ennek előzménye a családban: hiszen Erdélyi Zsuzsanna az első jelentős magyar népköltészeti gyűjtemény összeállítójának, az író-irodalomtörténész-filozófus Erdélyi Jánosnak az unokája volt.) Arra a különlegesen értékes, szakrális népköltészeti szöveganyagra is Lajtha tette Erdélyi Zsuzsannát érzékennyé, amivel csak 5 évvel mestere halála után találkozott, hiszen Lajtha a népzene történeti rétege iránt érdeklődött, melynek része volt a vokális népzene vallásos témájú, eredetét tekintve évszázadokkal korábbi gyökérszerű énekhagyománya is.

A néprajzkutató a Somogy megyei Nagyberényben 1968. december 17-én (oly gyakran emlegette Erdélyi Zsuzsanna ezt a dátumot, hogy sokan tudjuk), találkozott Babos Jánosné Ruzits Rozália 98 éves öregasszonnyal, aki egy olyan pénteki imádsággal lepte meg, amelyhez hasonlóan korábban nem hallott, és amelynek írásos nyoma nem volt. Amikor nem sokkal később hasonlóakat keresett, kiderült, a késő középkor nemzeti nyelvű költészetéből bizonyos műfajok folklorizálódott emlékeivel találkozott. Magyarországon a népi

emlékezet őrizte meg azt, amit a kevésbé hányatott sorsú nemzeteknél főként az írásbeliség. És inentől nem volt megállás: Erdélyi Zsuzsanna alázattal fogadta el a hirtelen jött új feladatot, és évtizedeken át tízezerszámra gyűjtötte a szövegeket, kutatta az archaikus népi imádságokat, amelyeknek műfaját ő határozta meg, amelyeket ő sorolt különböző csoportokba, amelyeket ő értelmezett, amelyeket ő ismertetett meg az előadóművészekkel és a közönséggel, és amelyekből egyre vaskosabb köteteket adott ki, gondolok itt elsősorban a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* újabb és újabb kiadásaira. Közben az 1970-es és 80-as években a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjának munkatársa volt. 1980-ban pedig Esztergomban létrehozta a népi vallásosság gyűjteményét, amelyet most heteken át gyönyörű kiállításon láthattunk a Pesti Vigadóban, és amely – ahogyan a tegnapi ünnepélyes bejelentés a Vigadóban tudunkra adta – mostantól Erdélyi Zsuzsanna nevét viseli, és saját épületet kap. Ha a kezdetek keservesen nehezek voltak is, Erdélyi Zsuzsanna a XX. század második felének és a XXI. század elejének egyik legelismertebb tudósa lett, akit nemzetközileg is a legnagyobbak között tartanak számon. Felsorolhatatlanul sok díjából itt talán elég a Népművészeti Európa-díjat, a Kossuth-díjat a Magyar Művészeti Akadémia Nagydíját és a Nemzet művésze elismerést említeni.

Amikor jómagam mint Lajtha László munkásságának kutatója belépek ebbe az épületbe, mindig magasztos érzés kerít hatalmába. Hosszú éveken át tanulmányozhattam itt Lajtha hagyatékát, és aztán ugyancsak itt dolgozhattam együtt Erdélyi Zsuzsannával *A kockás füzet* című kötetben, amelynek szerkesztőjéül, szöveggondozójául ő maga választott ki engem, ami óriási megtiszteltetés volt. Azóta nem csak azt tudom, hogy ebben a házban két hatalmas szellem élt és alkotott, hanem azt is, hogy mindkét jeles személyiség ember mivoltában is példaképe lehet valamennyiünknek. Mély és megingathatatlan hitükben, szilárd elveikben, erkölcsi tisztaságukban és kiállásukban, humanista gondolkodásmódjukban, a másik emberre való odafigyelésükben és segítőkészségükben, szinte felfoghatatlan munkabírássukban, szorgalmukban, precizitásukban, a minőség terén való meg nem alkuvásukban. De hasonlóak voltak abban is, ahogyan a legnehezebb időkben, sok-sok hányattatást vállalva is kitartottak a saját hazájuk mellett, hasonlóak voltak latinos kultúrájukban, vagy abban, ahogyan vizsgálatuk tárgyát egyszerre tudták tudományos tárgyilagossággal, és művészi intuícióval megközelíteni. Hasonlóak voltak őszinte, köntörfalazás nélküli beszédükben, humorukban. Ahogyan Lajtha, Erdélyi Zsuzsanna is szinte az utolsó percéig tevékeny maradt. Lélegzetelállító volt figyelni, ahogyan az örökifjú szellemiségű asszony még a 94. születésnapjához közeledve is aktívan dolgozott legújabb kötete összeállításán.

Alkotómunkájuk mellett mindkettejük számára a család volt a legfontosabb, és mindketten harmonikus családi életet éltek. És hadd szóljak még valamiről:

Erdélyi Zsuzsanna példaképe lehet valamennyi elhivatott tudós nőnek: hiszen intenzív tudományos munkája mellett nagyszerű feleség és csodálatos anya volt, aki a magyar történelem egyik legnehezebb időszakában vállalt négy gyereket. Csodálhattuk, hogy 90-en túl is igazi, nagybetűs nő tudott maradni, aki szeretetet és kedvességet, ugyanakkor méltóságot és eleganciát sugárzott. Bár sokan hívták Zsuzsa néninek, ő sohasem volt néni.

Emlékeztessen tehát ez az új emléktábla Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutatóra, akadémikusra és az ő grandiózus munkásságára, amely egy sokáig rejtett szellemi forrásvidéket tárt fel valamennyiünk gyönyörűségére: az archaikus népi imádságokét. Mi pedig adjunk hálát a Jó Istennek azért, hogy Zsuzsannának megadta e hosszú, aktív, és eredményekben oly gazdag életút kegyelmét.